

Prof. dr Mladen Vilotijević¹

Beograd

OBOGAĆENA PEDAGOŠKA LITERTURA

PRIKAZ KNJIGE: Boško Vlahović: *Obrazovanje u društvu umrežene kulture*, 2012

Preporučavati knjigu koja sadrži preko 400 stranica nepreporučljivo je iz dva razloga: prvo, to bi bio donkihotski pokušaj koji oduzima premnogo vremena, i drugo, važnije, prepričavanjem bi se zamaglila suština i time učinila loša usluga i autoru i slušaocima.

Oduvek sam smatrao da je zadatak dobrog prikazivača da ukaže na vrednosti knjige i tako pomogne čitaocu da je uspešnije koristi. Pokušaću, koliko znam i umem, da ukažem na njih.

Jedan od najvećih problema stručnjaka sa velikim iskustvom, a Boško Vlahović sigurno ima golemo iskustvo, jer dosta pamti, je upravo to iskustvo. Ono im, s jedne strane, pomaže u proceni duštvenih pojava i zbivanja, a sa druge strane im je opterećenje jer vuče na prošlost i deluje kao prepreka u prodiranje novih suština. Nije slučajno Alvin Tofler u znamenitom delu *Šok budućnosti naglašavao* da su stara znanja i iskustva breme koje pojedincu često otežava da prihvati novo i savremeno što je neminovnost u vremenu izuzetno brzih naučnih i tehničko-tehnoloških promena. Bošku Vlahoviću, koga znamo ne samo kao ozbiljnog proučavaoca obrazovne problematike, pedagoških i didaktičkih pitanja nego i vrsnog organizatora i praktičara, zavidna iskustva i znanja nisu smetala da izide iz tradicionalnih okvira i da tragalački, istraživački, vrlo studiozno analizira sadašnju školu i obrazovanje uvek gledajući sutrašnje potrebe i mogućnosti. On sam kaže, u kratkom predgovoru, da su u središtu njegove knjige promene (inovacije) čime nastavlja da se bavi pitanjem koje proučava nekolike decenije. Podsetimo se, on je autor zapaženih knjiga *Transfer inovacija u obrazovanju*, *Upravljanje inovacijama u obrazovanju*, *Školska medijateka*, *Putevi inovacija u obrazovanju*, *Multimedija-centar škole*, a osnivač je, organizator i voditelj Centra za inovacije i usavršavanje nastavnika (1980) u Kruševcu i pokretač časopisa *Inovacije u nastavi*. Gotovo da je postao sinonim za nastavne inovacije pa kad neko pomene to pitanje uvek se setimo Boška Vlahovića. Sam naziv knjige *Obrazovanje u društvu umrežene kulture* jasno asocira na savremeno doba informatizacije svih oblika čovekovog življenja u kome se, kako kaže N. Viner, ključnim kategorijama postojanja – materiji i energiji pridružila i treća komponenta – informacija.

¹ vilotije35@gmail.com

² vilotije35@gmail.com

Jedna od glavnih odlika knjige o kojoj danas govorimo je aktuelnost, savremenost. I kad ispituje i vrednuje prošlost to je sve u funkciji modernizacije i osavremenjivanja. On oštro ukazuje na činjenicu da je naše obrazovanje preterano stabilna kategorija opterećena konzervativizmom koji mu smeta da uhvati korak sa informatičkim vremenom. U uvodu se nedvosmisleno kaže da je naš obrazovni sistem naglašeno inertan i da je tokom poslednje dve decenije došlo do oseke u ambicijama da se učini nešto više u njegovoj brzjoj transformaciji. Genezu obrazovanja u nas autor posmatra u širokom luku, od Komenskog, od prosvetiteljstva iz 17. i 18. veka, od Rusoa i Pestalocija do današnjih dana, od monizma do pluralizma kao opšte prihvaćenoj koncepciji u savremenim društvenim kretanjima ukazujući na osnovne ideje na kojima se temeljilo obrazovanje. Taj široki luk se završava najnovijim pristupima učenju – konstruktivizmom, kognitivizmom, interakcionizmom.

Druga bitna odlika ove veoma vredne knjige je stavljanje obrazovanja i nastave u širi društveno-istorijski, naučno tehnološki i kulturni milje. Ovde nije reč samo o post-industrijskom društvu i informatici, o čemu se ponajviše raspravlja u pedagoškoj periodici, nego i o svim oblastima ljudskog duha posebno o onima koji inkliniraju pluralizmu ideja i shvatanja jer sve više imaju odjeka u obrazovno-vaspitnom procesu. Za Vlahovića je izazovna tema odnos moderne i posmoderne filozofije i refleksi toga odnosa na obrazovanje. On naglašava da su teorijski okviri moderne nastave zaokupljeni, u prvom redu, afirmacijom razuma, reda, nauke, odnosno filozofijom, društvenim naukama i odnosima među ljudima u procesu proizvodnje. Za postmodernu je karakteristična epistemologija sumnje u nauku, sumnje u dostupnost saznanja, jer čovečiji um nije sposoban da otkriva objektivnu stvarnost pošto je svet, u osnovi nesaznatljiv. Autor se ne izjašnjava u prilog jednih ili drugih shvatanja nego ih samo prezentuje i tako, indirektno, poziva pedagoge da razmisle o ovoj aktuelnoj temi. Razloga za takvo razmišljanje ima, jer i ugledni filozofi ocenjuju da je u postmoderni reč o napuštanju temeljnih vrednosti na kojima je ponikla evropska civilizacija, o odustajanju od ideje svrhovitosti, strukturiranosti, harmoničnosti. To je dovoljan izazov pedagogima da se odrede prema takvim shvatanjima i zato je dobro što je pokrenuta ova tema.

Važan kvalitet Vlahovićeve knjige je širok i pouzdan oslonac na različite nauke. Čitalac je u pojedinim trenucima u dilemi kako žanrovski da odredi ovu knjigu. Prvi deo u kome se raspravlja o promenama u proizvodnji, globalizaciji, obrazovanju kao faktoru u tržišnoj utakmici, tehničko-tehnološkom napretku, građanskim vrednostima, demokratiji je sociološki zasnovan pa pomalo liči na uvod u sociologiju. Već smo naglasili da autoru nisu strane filozofske teme pa se on tako poziva na empiriste Bekona i Loka, na francuske materijaliste i enciklopediste, na socijal utopiste. Oslonac na psihologiju se u jednoj ovakvoj knjizi podrazumeva. Tako je konstruktivizam (posvećeno mu je veliko poglavlje) osvetljen sa psihološke, filozofske i pedagoško-didaktičke strane pri čemu je istaknuto da, nasuprot pedagoškom empirizmu koji učenje poima kao proces prenošenja znanja, pedagogija konstrukcije učenje vidi kao proces samostalnog, samoaktivnog, samoorganizovanog i samoodgovornog individualnog ili grupnog konstruisanja znanja od strane učenika. Psihološki su fundirani i odeljci o procesu učenja, kognitivizmu, motivaciji. Ipak, u ovoj knjizi je najviše tzv. didaktičkih tema među kojima su nastavne inovacije, didaktičke teorije, savremene strategije nastave, a posebno bismo istakli nastavu kao interaktivno-komunikativni proces. Sva navedena tematska raznovrsnost i oslanjanje na različite nauke podređeni su jednom cilju – unapređivanju obrazovanja, posebno nastave i učenja.

Važan kvalitet Vlahovićeve knjige je istorijska i naučno-teorijska utemeljenost sadržaja, posebno sudova i zaključaka. Tome je doprineo i pouzdan autorov metodološki pristup koji razmatrane kategorije prvo pojmovno određuje, daje precizne definicije koje potkrepljuje mišljenjima proverenih autora i podacima iz istraživanja, prikazuje istorijsku genezu i rezultate praktične primene razmatranih metoda, postupaka, strategija, tehnika. Kad

govori o nastavi kao organizovanom procesu aktivnog učenja, on dve suprotne tendencije – predavačku (verbalističku) i aktivnu nastavu - analizuje prema njihovim karakteristikama, daje suštinski presek, ali ne ostaje na tome već ih "provlači" kroz istorijske okolnosti i uslovljenosti pozivajući se na zalaganja Fransa Rablea, Lava Tolstoja, Džona Djuia, Vinetk-plana, Dalton-plana, Freneove životne škole, koncepta Marije Montesori, Jena-plana. Slično postupa i kad razmatra druga pitanja i probleme što njegovom izlaganju daje naučno-teorijsku i istorijsku podlogu.

Studioznost je poznata odlika Vlahovića i kao praktičara, organizatora i kao autora pedagoških knjiga. On, da iskoristim njegove termine, ne posmatra pitanja i probleme površinski nego zaranja u njihovu suštinu, ispituje ih dubinski, kako on voli da kaže, uvek dajući razloge za i protiv, da bi na kraju, na osnovu sučeljavanja, izvukao zaključak. Vrlo je oprezan kad govori o vrednostima pojedinih didaktičkih teorija uvek naglašavajući da nema toliko univerzalne teorije pomoću koje se mogu rešiti svi nastavni problemi i teškoće. Najbolja ilustracija autorove studioznosti je poglavlje *Ka inovativnom obrazivanju* u kome on razmatrano pitanje stavlja u širi društveni, radno-proizvodni, tehničko-tehnološki i vaspitno-obrazovni kontekst. On nalazi mnogo zajedničkog između inovacije u tržišnoj ekonomiji kao procesu konvertovanja novih ili poboljšanih ideja u odgovarajuće efekte, odnosno u rezultat koji ima odgovarajuću komercijalnu vrednost ili kao proces pretvaranja ideje u pronalazak i inovacije u obrazovanju čijom se primenom unapređuje obrazovno-vaspitni proces. Ova razmatranja su povezana sa kreativnošću, tehnološkim promenama, imaginacijom, otkrivanjem, faktorima koji olakšavaju ili otežavaju uvođenje i primenu inovacija u obrazovanju. Između ostalih autora Vlahović se poziva na Jozefa Šumpetera, Pitera Drakera, Bila Gejtsa koji se retko koriste u pedagoškoj literaturi.

Široka informisanost o čitavoj razvojnoj vertikali obrazovanja, posebno u poslednja dva veka, deluje kao bogata panoramska slika ove oblasti koja odražava sve teškoće, zbivanja i kontraverze sa kojima se susretala i morala da ih razrešava. Ne samo problemsko sagledavanje i poniranje u dubinu prošlog i sadašnjeg stanja obrazovanja i ne samo pogled unapred, nego i informacije, činjenice i podaci koje daje Vlahović u svojoj knjizi imaju veliku vrednost jer motivišu na aktivnost radi pozitivnih promena. Podaci o rezultatima naših učenika u PISA ispitivanju mogu, samo na prvi pogled, izgledati beznačajni, ali oni pokreću na razmišljanje i akciju. Isto tako informacija da jedan poznati pedagog sa naših prostora kaže da je "obrazovanje po svojoj prirodi prenos i širenje već postojećih znanja, veština, sposobnosti, uopšte kulturnih i civilizacijskih tekovina" pokazuje da na obrazovanje i neki pedagozi gledaju okrenuti ka prošlosti. Dosta je informacija i ocena o obrazovanju koje deluju zabrinjavajuće. Među njima je i ona u kojoj autor kaže da se uočava nizak nivo naučne kritike, odnosno odsustvo objektivnog, produbljenog kritičkog ocenjivanja naučnog rada, kao i pedagoške prakse, što, pored ostalog, uslovljava da rezultati naučnog rada u oblasti pedagogije često budu ispod nivoa koji bi išao u prilog afirmaciji pedagoške nauke, ali i prakse.

Kritički pristup obrazovnoj stvarnosti, neposredno ili posredno, oseća se gotovo na svakoj stranici knjige. Na nišanu su birokratizam državnih organa, konzervativizam nastavničkih kolektiva, inertnost pedagoške nauke, rutinerstvo u radu, duhovna lenjost i nepreduzumljivost, samozadovoljstvo postignutim, autoritarnost u nastavnom radu, tehnicistička praksa, preterani verbalizam nastavnika koji dovodi učenika u pasivni položaj. Ilustrovaćemo to nekim primerima: "Obrazovanje je usmereno na to da se bavi prošlošću, da potvrđuje ono što se dogodilo,

dok u isto vreme naučno-tehnološki progres ide dalje u otkrivanju i osvajanju nepoznatog"; "U proteklom vremenu dosta smo se iscrpli i zamorili tzv. spoljašnjim promenama koje, neretko, nisu išle dalje od promena u stilu: ukini pa ponovo uvedi, usitni pa ukрупni, spoj – razdvoj i sl."; "Zaista je teško naći bilo koju drugu oblast, kao obrazovanje koja toliko kasni za razvojem, opire se promenama i svoju delatnost zasniva na toliko zastareloj tehnologiji", "Pedagoška nauka je sve manje zastupljena u rešavanju važnih pitanja obrazovanja tokom čitave novije etape njenog postojanja". Nema potrebe da dalje navodimo primere jer bi to oduzelo suviše vremena.

Knjigom *Obrazovanje u društvu umrežene kulture* veoma je obogaćena naša pedagoška literatura. Dobili smo studioznu, naučno zasnovanu analizu stanja u nastavi i obrazovanju, bogat i stručno utemeljen pregled savremenih tendencija u ovoj oblasti sa jasnim vizijama razvoja. Ocene, stavovi i zaključci su pouzdano izvođeni polazeći od društveno-ekonomskog i naučno-tehnološkog razvoja, od stanja pedagoške nauke, od potreba učenika da maksimalno razviju svoje potencijale. Pisana je jasno i razumljivo tako da se lako čita. To je svakodnevno potreban priručnik studentima, nastavnicima, direktorima škola, stručnim organima koji odlučuju o obrazovanju.

Knjiga je pisana jednostavno, lako i zanimljivo tako da se čita bez teškoća.